

EVOLUȚIA ISTORICO-JURIDICĂ A INSTITUȚIEI REGIMULUI MATRIMONIAL CONTRACTUAL

Olga PISARENCO,
doctorand (USM)

Recenzent: *Valentina CEBOTARI, doctor în drept, conferențiar universitar (USM)*

SUMMARY

*While in the past centuries most well-known was the marriage based on interest, negotiated between the future spouses' families, today predominant in most countries is marriage based on love. From the social point of view, the essence of marriage – which distinguished the relationship created through *justae nuptiae* from the one created through cohabitation – was in the Roman law – social rank equality, appearing from marriage between man and woman, on one side, parents and children, on the other.*

Savanții din secolul trecut se întrebau de unde vine familia, cei de astăzi se întreabă, mai degrabă, încotro se îndreaptă ea.

Conform teoriei lui Burgess, evoluția familiei în secolul industriei se caracterizează prin substituirea crescândă a relațiilor de asociere și prietenie prin relațiile de autoritate¹. El a teoretizat că armonia în căsătorie necesită o anumită ajustare în atitudine și comportament social de către ambii soți, întrucât căsătoria nu se măsoară prin iubire sau afecțiune².

Se vorbește, în același sens, de un proces de democratizare a familiei. De la familia romană *cum manu* – singura formă legală a căsătoriei în dreptul roman primitiv, în care femeia cădea sub puterea bărbatului, era socotită incapabilă și nu avea bunuri proprii, bunurile dotale intrând în proprietatea bărbatului³, până la căsătoria încheiată astăzi pe baza principiului egalității soților, evoluția acestei instituții cunoaște o multitudine de transformări impuse de schimbarea realităților sociale din fiecare țară, de evoluția relațiilor interumane etc.

În timp ce în secolele trecute era cunoscută mai ales căsătoria bazată pe interes, negociată între familiile viitorilor soți, astăzi a devenit predominantă în cea mai mare parte a țărilor lumii căsătoria din dragoste. Pe plan social, esența căsătoriei – ceea ce distingea legătura creată prin *justae nuptiae* de legătura creată prin concubinaj, în dreptul roman o constituia egalitatea de rang social, care lua naștere prin căsătorie între bărbat și femeie, pe de o parte, părinți și copii, pe de altă parte⁴.

Rădăcinile apariției regimului matrimonial contractual se trag încă din **Grecia și Roma antică**, unde bărbatul și femeia, înainte de a forma o familie, încheiau o convenție în care determinau relațiile matrimoniale dintre ei. Această practică era pe larg utilizată până la apariția creștinismului.

Primul tip de regim matrimonial existent în antichitate stabilea puterea soțului asupra soției. Căsătoria se lega printr-un act formal și se considera încheiată numai

după îndeplinirea unor ceremonii⁵. Intrând în căsătorie, soția aducea o *dos*, care devenea avere a soțului⁶. Potrivit acestui regim, denumit *cum manu*, soția nu-și păstra nici un drept patrimonial, devenind o *filia familias*⁷.

Al doilea tip de regim matrimonial, care a apărut ulterior – în sec. III î.e.n., nu era altceva decât o dezvoltare a regimului matrimonial existent, prin care soțul trebuia să întoarcă averea soției în caz de divorț sau rudele în caz de deces al soțului. Astfel, dacă căsătoria înceta în urma morții soției, bunurile acesteia rămâneau soțului sau se întorceau tatălui soției (dacă bunurile soției au fost date soțului de către tatăl soției). Dacă căsătoria înceta în urma morții soțului sau divorțului cerut de acesta ori din cauza acestuia, bunurile soției se întorceau soției sau soției și tatălui acesteia împreună. Dacă căsătoria înceta ca rezultat al divorțului cerut de soție sau din cauza acesteia, bunurile soției rămâneau soțului. În dreptul roman (Dreptul lui Iustinian) aceasta era singura situație când dota soției rămânea soțului.

Dacă soțul nu întorcea averea, soția avea tot dreptul de a se adresa în instanța de judecată. Ca rezultat al recunoașterii dreptului soției de a se adresa în instanța de judecată, juriștii din această perioadă au pus bazele regimului matrimonial legal.

Al treilea tip de regim matrimonial, existent în aceeași perioadă, era cel care păstra toate drepturile soților de până la căsătorie și nu crea o legătură juridică între soți. Soția rămânea a fi străină soțului și copiilor săi. Contractul se considera încheiat în momentul intrării soției în casa soțului și exprimării acordului de voință al ambilor soți. Soția își menținea toate drepturile patrimoniale obținute până la căsătorie și în cadrul căsătoriei⁸, devenind o *mater familias*⁹, mamă și tutore al casei, gata să acționeze în interesul societății și, în primul rând, al soțului, fiind preocupată de creșterea și educarea copiilor. Căsătoria *sine manu* era bazată pe principiul egalității soților. Divorțul putea fi cerut atât de soț, cât și de soție, fără a fi indicat motivul acestuia¹⁰. Deci, egalitatea soților și libertatea divorțului a

stat la baza apariției regimului matrimonial contractual roman.

Despre acest tip de regim matrimonial ne vorbește *Legea celor XII tabele*, care conținea norme ce permiteau evitarea efectelor dure ale căsătoriei sub forma autorității soțului. Astfel, în cazul încheierii căsătoriei fără a respecta toate cerințele formale, autoritatea *pater familias* apărea doar după ce soții locuiau împreună un an de zile fără întreruperi. Dacă soția timp de 3 zile la rând nu locuia în casa soțului, continuitatea traiului comun se întrerupea și autoritatea soțului nu se instaura. Această procedură putea fi repetată în fiecare an¹¹.

În perioada de existență a Romei antice, aceste două forme de căsătorie, *cum manu* și *sine manu*,¹² au coexistat¹³. Inițial, regimul *cum manu* predomina în relațiile de căsătorie, însă în cea de a doua jumătate a existenței Republicii Romane, regimul *sine manu* a devenit cel mai practicat. Au existat diferiți factori care au dus la înlocuirea *cum manu* prin *sine manu*. Spre exemplu, femeile care se confruntau cu pierderea de proprietate, atunci când se căsătoreau sub regimul *cum manu*, au început să fie de acord doar cu căsătoria *sine manu*¹⁴.

Astfel, putem constata că în prima perioadă de existență a Republicii Romane, regimul matrimonial convențional nu era atât de răspândit, totul depindea de capul familiei. De cele mai multe ori, relațiile familiale se ghidau de regimul legal al bunurilor soților – *cum manu*, care se mărginea, inițial, la aducerea *dos* de către femeie și, ulterior, la regula care prevedea condițiile restituirii ei printr-un *instrumentum dotale*. Abia în a II-a jumătate a existenței Romei antice, căsătoria *sine manu* a început să se răspândească asupra mai multor căsătorii, fiind contractată tot mai des.

Datorită libertății relațiilor familiale, s-a simțit o degradare morală a societății, care a împăienjenit societatea romană la sfârșitul existenței Republicii Romane. Astfel, s-a instaurat criza durabilității familiei romane. În scopul menținerii stabilității relațiilor familiale, prevenirii abuzului *vis-à-vis* de libertatea divorțului, stimularea încheierii căsătoriilor și creșterea natalității, împăratul Augustin a emis o lege, care prevedea răspunderea penală pentru adulter. Această lege a introdus conceptul sancțiunilor patrimoniale în cazul cererii divorțului fără motive întemeiate¹⁵.

Totuși, această reformă legislativă nu și-a atins scopurile, căsătoria *sine manu* a rămas intactă. Regimul matrimonial caracterizat prin egalitatea dintre soți și libertatea divorțului, a reprezentat în dreptul roman un salt istoric, care a depășit cu mult alte națiuni în acest domeniu¹⁶.

În Franța obiceiul de a redacta un contract de căsătorie sau o convenție matrimonială nu este tocmai vechi¹⁷. Codul lui Napoleon din 1804¹⁸ situează proprietatea privată în centrul reglementării sale juridice, privind-o drept sorgintea originară a oricăror libertăți individuale. Dorind să facă din familie celula de bază

a vieții sociale, Codul Napoleonian acordă o atenție și importanță deosebită organizării familiei, capul familiei având puteri¹⁹ și prerogative foarte întinse asupra tuturor persoanelor care o alcătuiesc (copiii, soții)²⁰.

Odată cu încheierea căsătoriei, soții pot să stabilească și raporturile pecuniare dintre ei, adică pot să încheie o convenție matrimonială, alegând între următoarele tipuri de regimuri propuse în Codul civil francez: comunitatea de bunuri, regimul dotal, separația de bunuri și regimul fără comunitate²¹. Despre actualitatea și aplicabilitatea acestor norme ne vorbesc contractul matrimonial (*contrat de mariage*) încheiat la 07.02.1810 între Napoleon și austriaca țăriță Maria-Luisa, fiica imperatorului Franz I, care, după spusele specialiștilor din acea perioadă, a fost o simplă copie a prevederilor contractului matrimonial încheiat anterior între Ludovic al XVI-lea (țarul anterior lui Napoleon) și țărița Maria-Antoinette (mătușa Mariei-Luisa)²².

La momentul actual, în Franța guvernează regimul matrimonial legal al comunității de achiziții (*communauté d'acquêts*). Acesta, ca rezultat al reformelor matrimoniale din 1965, a înlocuit vechiul regim legal al comunității bunurilor mobile și achizițiilor (*communauté des meubles et acquêts*), care făcea din bărbat *le seigneur et maître de la communauté*, conferindu-i acestuia administrarea și gestionarea tuturor bunurilor, în detrimentul femeii care prin căsătorie devenea incapabilă²³. Totuși, regimul comunității bunurilor mobile și achizițiilor a rămas în Franța în calitate de regim matrimonial convențional²⁴.

O formă analogică contractului matrimonial a apărut în secolul al XIX-lea în Germania, unde în Culegerea civilă din 1896²⁵, în vigoare începând cu 1 ianuarie 1900, soții aveau dreptul prin contract să stabilească relațiile matrimoniale dintre ei cum doresc numai să nu lezeze interesele persoanelor terțe²⁶.

Prin legea din 18 iunie 1957, Germania Federală a adoptat ca regim matrimonial legal regimul participării la achiziții, în vigoare și astăzi pe tot teritoriul Germaniei unificate, care este foarte asemănător cu cel francez, observându-se însă și unele deosebiri importante²⁷.

În cadrul reformei regimurilor matrimoniale din 1984, în Elveția, regimul matrimonial legal al uniunii bunurilor, considerat ca fiind „o separație de bunuri însoțită de tutela soțului”²⁸, a fost înlocuit cu regimul legal al participării la achiziții. Reglementarea funcționării acestui regim matrimonial în dreptul elvețian prezintă unele caracteristici care îl deosebesc de reglementarea aceluiași regim în cadrul dreptului francez, ca și a dreptului german. În dreptul elvețian, regimul matrimonial al participării la achiziții presupune existența, în cadrul celor două patrimonii personale ale soților, a câte două mase de bunuri distincte pentru fiecare – o masă de bunuri proprii și o masă de achiziții²⁹.

În Anglia până în 1882, bunurile soților, după regulile generale, aparțineau soțului. Chiar și ceea ce soția

deținea în proprietate până la căsătorie trecea în proprietatea soțului. Astfel, soția era practic lipsită de avere și nu putea obține avere, cu atât mai mult să o utilizeze așa cum dorește. În secolul al XVII-lea, odată cu dezvoltarea capitalismului în Anglia, normele de drept generale veneau în contradicție cu interesele claselor avute din societate (păstrarea proprietății familiale) și abia în 1882 Parlamentul englez a adoptat Legea privind proprietatea femeilor căsătorite, care stabilea regimul separațiunii de bunuri. Astfel, femeia căsătorită a obținut dreptul de a încheia contracte în legătură cu proprietatea sa și dreptul de a o dona. Ceea ce a stat la baza apariției regimului matrimonial contractual a fost necesitatea claselor avute de-a îngădi accesul la proprietatea sa a altor persoane³⁰.

Astfel, în urma modificărilor produse prin reformele victoriene, în sensul înlăturării incapacităților legale impuse femeii măritate în sistemul *common law*, toate bunurile femeii măritate, atât cele avute în momentul căsătoriei, cât și cele dobândite ulterior îi aparțin ca și cum ea ar fi celibatară. În acest mod, femeia a fost pusă, în Anglia, într-o situație de egalitate cu bărbatul, reformatorii victorienii introducând separația de bunuri ca mod de eliminare a hegemoniei tradiționale a bărbatului în *common law*. Deși dreptul englez nu cunoaște un principiu general care să asigure egalitatea în drepturi a soților, în practică se încearcă o protecție din ce în ce mai eficientă a femeii căsătorite, în special, în urma adoptării în 1957 a „Matrimonial Home Act”³¹.

În mod obișnuit, jurisprudența a utilizat procedeele „trust”-ului³² pentru a permite femeii să beneficieze de unele drepturi asupra locuinței dobândite de către soțul său, atunci când și ea a contribuit la finanțarea acesteia. De mai multe ori, s-au luat inițiative legislative pentru reglementarea raporturilor patrimoniale dintre soți în dreptul englez, însă rezolvarea acestei probleme a rămas jurisprudențială. O mică influență au avut-o dispozițiile Legii privind bunurile femeii căsătorite din 1964, care introduce o comunitate restrânsă de bunuri familiale, și anume: economiile făcute asupra sumelor prevăzute pentru cheltuielile menajului, inclusiv investițiile și achizițiile făcute datorită acestora³³.

De asemenea, o schimbare a adus și Legea privind domiciliul conjugal din 1967, care a dat fiecăruia dintre soți posibilitatea de a-și înregistra dreptul de ocupație a domiciliului, dacă acesta aparține celui alt soț. Pentru perioada în care se exercită dreptul de ocupație, tribunalul poate impune soțului ocupat anumite condiții, cum ar fi: obligarea la plata unei chirii către soțul proprietar sau asigurarea reparațiilor, întreținerii etc. Legea asigură protecția egală a soților și în cazul în care ambii sunt chiriași.

Au existat, în dreptul englez, mai multe propuneri de înlocuire a separației de bunuri cu un fel de comunitate foarte restrânsă, asemănătoare participării la achiziții, însă ele nu s-au materializat prin legi care să

reziste. Un exemplu îl constituie proiectul de lege deposedat de Camera Comunelor în 1968, care prevedea regimul proprietății în devălmășie. Acesta a fost adoptat într-o primă lectură, însă datorită criticilor dure pe care le-a atras în presă a fost ulterior retras.

De către Law Commission s-a făcut chiar propunerea radicală a înlocuirii separației de bunuri printr-un regim de comunitate limitată. Separația de bunuri rămâne însă caracteristică dreptului englez, ea fiind echilibrată, într-o anumită măsură, prin succesiunea *ab intestat* și prin *Family Provision Act* din 1966.

Legea privind acțiunile în materie de căsătorie și bunuri matrimoniale din 1970 clarifică drepturile relative la ameliorările aduse de unul dintre soți proprietății celui alt.

Ținem să menționăm că în dreptul englez termenul „regim matrimonial” nu este cunoscut, regulile caracteristice statutului patrimonial al soților nefiind sistematizate ca în sistemele de drept din familia romano-germanică. S-a considerat chiar că absența termenului „regim matrimonial” din limbajul juridic ar ilustra teza avansată de autorii francezi, ca Savatier, prin care se susține că separația de bunuri nu este, de fapt, un regim, ci mai degrabă este absența unui regim matrimonial³⁴.

În **Statele Unite ale Americii**, într-o vreme în care moartea era considerată singura în măsură să stingă efectele unei căsătorii, înțelegerea matrimonială (prenupțială) a fost adoptată în mai toate statele americane, ca o măsură de a garanta drepturile de proprietate ale viitorilor soți. Cu toate acestea, înainte de 1970, aranjamentele care prestabileau drepturile de proprietate după divorț erau nule în tot cuprinsul lor. În SUA mai multe instanțe se pronunțaseră ferm împotriva lor, apreciind că aceste înțelegeri violează siguranța publică, prin legalizarea principiului de probabilitate a divorțului. Câțiva ani mai târziu, o serie de instanțe americane au urmat precedentul creat de Curtea Supremă din Florida, aprobând validitatea contractului matrimonial care includea clauze privind eventualitatea divorțului, proclamând că înțelegerile de acest fel sunt *fair play* și rezonabile deopotrivă.

Urmarea acestora, în 1983 au fost adoptate așa-numitele „Norme privind uniformizarea contractului prenupțial” (Uniform Prenuptial Agreement Act – UPAA), în fapt, un ghid de rezolvare a problemelor ce pot fi ridicate justificat în cuprinsul unei înțelegeri matrimoniale. UPAA stabilesc că înțelegerea matrimonială se adresează, printre altele, modificării ori înlăturării suportului financiar dintre soți și că dispozițiile ei se referă la soarta averii după separare, desfacerea căsătoriei ori deces, drepturile de proprietate și procedurile de aplicare a asigurării pe viață a unuia dintre soți. UPAA îngăduie viitorilor soți să se înțeleagă și asupra oricăror alte probleme, cu singurul amendament – ca respectiva convenție să nu încalce siguranța publică ori normele privind legea penală și

să nu afecteze sub nici o formă drepturile copiilor. Astfel, s-a arătat că este valabil contractul prin care viitorii soți prestabilesc religia copilului încă nenăscut, dar este nulă de drept clauza prin care unul dintre soți se sustrage obligațiilor de a contribui la creșterea și educarea progenerurii.

La ora actuală, regimul matrimonial contractual cel mai bine reglementat este în America. Potrivit UPAA, pentru a fi valid, contractul matrimonial trebuie semnat de ambii soți, care trebuie să aibă capacitate contractuală deopotrivă și să participe la înțelegere de bunăvoie. Părțile sunt obligate, înainte de încheierea contractului, să-și declare cu onestitate toate obligațiile financiare și toate proprietățile afectate de sarcini. Cu toate acestea, dacă unul dintre soți avea sau ar fi putut avea informații referitoare la datoriile financiare ori de proprietate, contractul matrimonial rămâne valabil, chiar dacă cealaltă parte a ascuns sau a uitat să specifice sarcinile ce-i revin.

Deși nu toate statele au adoptat în totalitate UPAA, juriștii americani au convenit că o instanță nu poate schimba termenii contractului matrimonial, atunci când unul dintre soți este lăsat fără un suport material decent, după divorț, ori când este eliberat de sarcinile sale de a-și susține financiar perechea în timpul căsătoriei. Părțile trebuie să știe din timp că instanța este în măsură să distingă între o înțelegere matrimonială care nu asigură unuia dintre soți resurse financiare pentru întreținere și un acord care este rezultatul unui târg prost făcut. Spre exemplu, în dosarul *Cantor vs. Palmer*, Curtea era chemată să judece cererea soției de a schimba termenii contractului matrimonial prin înțelegerea matrimonială. Femeia, care se consultase cu un consilier juridic independent înainte de a semna acordul, renunța la toate drepturile sale asupra averii bărbatului său, cu condiția că acesta să-i transmită prin testament toate proprietățile lui. Cum bărbatul întârzia să moară, iar ea nu se putea bucura de moștenirea pe care o așteptase să pună mâna, a cerut instanței să anuleze contractul matrimonial. Curtea, în schimb, a reținut că deși bărbatul era de fapt mai sănătos decât crezuse soția sa, femeia avusese destule informații asupra stării lui de sănătate înainte de a semna înțelegerea³⁵.

În **Rusia**, până la instaurarea creștinismului, relațiile familiale erau reglementate de dreptul comun și depindeau foarte mult de forma încheierii căsătoriei. Astfel, dacă era furată, soția devenea proprietatea soțului, iar dacă era cumpărată, soția își menținea anumite drepturi personale, iar puterea soțului era limitată de influența familiei soției.

Odată cu recunoașterea creștinismului, care a devenit religia oficială după păgânism, Rusia de până la Petru I împrumută legislația de drept bizantin *Nomocanon* în domeniul relațiilor familiale, bazată pe concepte canonice asupra căsătoriei³⁶ și adoptă în 1551 Codul de Drept Canonic, care pune în seama bisericii regle-

mentarea relațiilor familiale. Astfel, Biserica Ortodoxă a introdus o formă religioasă de încheiere a căsătoriei, a eliminat poligamia și a stabilit limitele libertății de divorț³⁷.

În perioada Rusiei imperialiste, prin Decretul din 1715 este instaurat regimul matrimonial contractual al separației de bunuri, potrivit căruia soția avea dreptul de a înstrăina și ipoteca bunurile sale imobile fără acordul soțului. Separația de bunuri se aplica și în cazul datoriilor unuia dintre soți, care răspundea doar cu averea sa, iar în caz că aceasta nu era suficientă și cu jumătate din averea comună a soților. Potrivit art.116 din *Legile civile*, soții puteau atât până la încheierea căsătoriei, cât și în timpul căsătoriei, să convină prin convenție asupra unor bunuri aparținând unuia sau altuia. Pentru a fi valabilă, convenția trebuia autentificată notarial și menționată încheierea acesteia în actul de căsătorie³⁸.

În Republica Sovietică Federativă Socialistă Rusă (RSFSR), contractul matrimonial și-a pierdut actualitatea după revoluția din 1917, când omul sovietic nu putea să aibă nimic în proprietate privată³⁹.

Luând conducerea statului în mâinile sale, puterea sovietică a trecut de îndată la transformarea revoluționară, pe baze socialiste, a raporturilor de familie. Prima sarcină care-i revenea în acest scop era lichidarea regimului relațiilor de familie consfințite de legislația țaristă, ceea ce a fost îndeplinit prin decretele din 18 și 19 decembrie 1917, care stabileau drept principiu fundamental deplina egalitate a soților⁴⁰.

La 16 septembrie 1918, a fost adoptat *Codul de stare civilă, căsătorie, familie și tutelă al RSFSR*, care, după cum arată G.M. Sverdlov, reprezintă nu numai prima codificare în domeniul legislației sovietice privitoare la familie, dar și primul cod sovietic⁴¹. Principiul egalității în drepturi a femeii cu bărbatul, care străbate ca un fir roșu acest cod, independența ei față de soț și sub aspect patrimonial și-a găsit expresia în adoptarea regimului matrimonial legal al separației de bunuri, considerat, în condițiile de atunci, a corespunde cel mai bine noului conținut al raporturilor familiale.

Potrivit art.105 din acest Cod, căsătoria nu dă naștere la comunitatea de avere a soților, însă, după cum observă S.N. Bratus, în practică, separația de bunuri stabilită de Codul din 1918 a dus la o oarecare lezare a drepturilor patrimoniale ale femeii, care se ocupa de îngrijirea copiilor și de gospodăria casnică, întrucât femeile nu ocupau încă în producție un loc egal cu al bărbatului. Ca urmare a acestei stări de lucruri, într-o serie de cazuri, soția nu avea un câștig propriu sau acest câștig era cu mult inferior câștigului realizat de bărbat. Consecința era că toate bunurile dobândite în timpul căsătoriei deveneau numai proprietatea bărbatului, ca fiind dobândite cu banii câștigați de el⁴².

De aceea, chiar înainte de promulgarea Codului legilor despre căsătorie și familie al RSFSR din 1926, practica judecătorească începuse să asimileze munca

femeii în gospodăria casnică cu munca bărbatului în producție; instanțele judecătorești începuseră să considere bunurile dobândite de soți în timpul căsătoriei ca bunuri comune, deoarece munca soției în gospodăria casnică, precum și munca soțului în producție asigurau în aceeași măsură bunăstarea familiei.

În aceste circumstanțe, Codul din 1926 nu a înlocuit regimul matrimonial existent, însă a recunoscut comunitatea bunurilor dobândite de soți în timpul căsătoriei, potrivit căruia averea ce a aparținut soților înainte de încheierea căsătoriei rămâne în patrimoniul lor separat, iar averea agonisită de soți în timpul căsătoriei se consideră a fi averea lor comună. Principiul comunității bunurilor dobândite de soți în timpul căsătoriei a căpătat o aplicare generală pe întreg teritoriul URSS, fiind adoptat în majoritatea țărilor cu democrație populară.

Codul din 1926, similar celui din 1918, conținea dispoziții legale imperative referitor la comunitatea de bunuri a soților, astfel că soții nu puteau adopta un alt regim matrimonial și nici nu puteau modifica conținutul lui⁴³.

La 1 octombrie 1968 au intrat în vigoare Bazele legislației URSS, iar la 30 iulie 1969 a fost adoptat Codul despre căsătorie și familie al RSFSR. Relațiile patrimoniale ale soților erau reglementate prin norme imperative care instaurau regimul proprietății comune, iar încheierea contractului matrimonial în vederea modificării acestui regim nu se permitea⁴⁴.

Odată cu intrarea Rusiei în perioada inflației, în 1990 a fost modificată substanțial legislația cu privire la căsătorie și familie. În domeniul relațiilor matrimoniale, a fost recunoscut dreptul de a exclude din comunitatea bunurilor comune averea dobândită după încetarea, de fapt, a relațiilor familiale⁴⁵.

Relațiile dintre soți erau reglementate numai de legislația în vigoare la acel moment, fiind interzisă orice convenție matrimonială, însă după schimbarea formei de guvernământ și după instaurarea dreptului la proprietate privată situația s-a modificat⁴⁶.

În condițiile de trecere la economia de piață, s-a impus necesitatea renunțării la unele norme imperative și înlocuirea lor cu altele conforme noilor condiții economice. Normele imperative ce reglementau comunitatea de bunuri a soților puneau piedici în dezvoltarea activității de întreprinzător a soților, legată de riscul de a pierde averea familiei, riscuri care nu țin cont de urmările nefavorabile care ar putea fi aduse celui alt soț, inclusiv întregii familii⁴⁷.

Odată cu intrarea în vigoare a primei părți a Codului civil al Rusiei, la 01.01.1995, care în art.256 alin.(1) dispune: „Bunurile dobândite de soți în timpul căsătoriei sunt proprietate comună dacă în contractul încheiat între ei nu este prevăzut un alt regim al acestor bunuri” s-a restabilit dreptul de a încheia contracte matrimoniale. Astfel, normele imperative ce reglementau regimul matrimonial al soților au fost înlocuite cu norme dispo-

zitive, iar soții au primit posibilitatea de a stabili singuri regimul matrimonial aplicabil căsătoriei lor.

Contractele matrimoniale se încheiau în temeiul Codului civil, până la intrarea în vigoare a Codului familiei din 01.03.1996⁴⁸, care reglementează detaliat modul și condițiile de încheiere a contractului matrimonial⁴⁹. Până la adoptarea Codului familiei, încheierea contractului matrimonial era destul de complicată, întrucât Codul civil nu conținea norme care să reglementeze conținutul, modul de încheiere și reziliere a contractului matrimonial, precum și alte momente importante. Soții puteau să se conducă doar de normele generale de încheiere a contractelor civile, ceea ce, luând în considerare specificul contractului matrimonial în comparație cu alte contracte, era evident de neajuns.

Astăzi, în Codul familiei al Federației Ruse, contractului matrimonial îi este consacrat un capitol separat, care conține norme ce permit soților să încheie contractul matrimonial conducându-se de acestea⁵⁰.

După cum este cunoscut, secole la rând **Ucraina** a fost dependentă din punct de vedere economic și politic de Rusia. În consecință, sistemul juridic ucrainean a fost, în mare măsură, subordonat sistemului juridic rus, care a avut propria istorie. După Marea Revoluție din Octombrie 1917, s-au intensificat procesele de elaborare a legilor în domeniul relațiilor de căsătorie și familie. Legislația matrimonială din Ucraina formându-se pe baza celei ruse, cu un decalaj de timp specific.

Astfel, în iulie 1919, Republica Sovietică Socialistă Ucraina (RSSU) a adoptat primul Cod familial, care însă, de fapt, nu a intrat în vigoare în legătură cu operațiunile militare pe teritoriul Ucrainei. Acesta consacră principiul separării proprietății premaritale și a proprietății dobândite de soți în timpul căsătoriei.

La sfârșitul războiului civil, s-a ridicat problema de actualizare a legislației existente și crearea de noi legi, inclusiv în domeniul relațiilor familiale. Astfel, Codul legilor despre familie, căsătorie și de stare civilă al RSSU, adoptat în 1926, consacră principiul comunității asupra bunurilor dobândite de către soți în timpul căsătoriei.

O reformă radicală în reglementarea relațiilor familiale din perioada sovietică a fost realizată la 27 iunie 1968, când au fost adoptate Legile fundamentale despre căsătorie și familie ale URSS și republicilor unionale, iar ulterior Codurile despre căsătorie și familie ale republicilor unionale. Astfel, la 20.06.1969, Rada Supremă a adoptat Codul legilor despre căsătorie și familie al RSSU, care prevedea regimul matrimonial legal al comunității bunurilor dobândite în timpul căsătoriei și separației bunurilor deținute până la încheierea căsătoriei⁵¹.

Noțiunea de contract matrimonial a apărut în 1992, când Codul din 1969 a fost completat cu un nou articol – art.27-1, care acorda persoanelor ce doreau să se căsătorească dreptul să „încheie, la dorința lor un acord

despre rezolvarea situațiilor familiale și să prevadă drepturile și obligațiile patrimoniale ale soților⁷. Un an mai târziu, la 16 iunie 1993, a apărut o Hotărâre a Cabinetului Miniștrilor Ucrainei „Despre ordinea încheierii contractului matrimonial”, care reglementa principalele momente privind încheierea acestui document⁵².

Pe parcursul perfecționării procesului legislativ a apărut tendința de a adopta un Cod familial independent. Astfel, la 10 ianuarie 2002, Rada Supremă a adoptat actualul Cod familial al Ucrainei, care acordă soților dreptul de a crea propriul regim matrimonial, începând cu anul 2004.

Totuși, după cum arată datele statistice prezentate de Ministerul Justiției, în Ucraina, în anul 2010 au fost înregistrate aproape 306.000 de nunți și încheiate doar 1.037 de contracte matrimoniale, ceea ce înseamnă că doar 0,3% din populația ucraineană a ales regimul matrimonial contractual. Același sondaj arată că în comparație cu anul 2009, când au fost semnate 942 de contracte matrimoniale, se observă o tendință pozitivă în acest sens. Apropo, sondajul mai arată că aproximativ jumătate din aceste contracte sunt înregistrate în Kiev. Spre exemplu, în Crimeea, în 2010, au fost înregistrate 33 de contracte matrimoniale, iar în 2009 – 25⁵³. Acest indice este caracteristic și pentru alte orașe ucrainenești, precum: Harkov, Poltava, Odesa, Lvov și din regiunea Donețk⁵⁴.

În **România**, timp de aproape un secol (1864-1954), înțelegerea matrimonială a fost în vogă mai ales între românii de viță nobilă, care se pare că nu concepeau o căsătorie fără semnarea prealabilă a unui asemenea act. Cele mai importante căsătorii primeau acest calificativ doar după ce capii celor două familii puneau la punct până în cele mai mici detalii modalitatea de a face din două averi considerabile una sigură și mai mare⁵⁵.

În Codul civil român din 1864 era stabilit ca regim matrimonial legal regimul separației de bunuri, situație întâlnită la vremea respectivă în Italia și în alte țări europene. Acest regim matrimonial se aplica ori de câte ori soții nu-și stabileau un altul prin contract de căsătorie⁵⁶.

Deși, Codul civil nu reglementa regimul separației de bunuri ca regim aparte, de sine stătător, ci numai așa-numita „separație judecătorească”⁵⁷, totuși era unanim admis că ceea ce caracteriza regimul separației de bunuri era faptul că averea fiecărui soț rămânea complet separată de averea celuilalt soț, fiecare dintre ei păstrând dreptul exclusiv de administrare, folosință și dispoziție cu privire la bunurile din proprietatea sa, cu singura îndatorire de a contribui la sarcinile căsătoriei.

În afară de regimul separației de bunuri, care era regimul legal, un alt regim matrimonial deosebit de frecvent întâlnit era regimul dotal. Acesta era singurul regim reglementat de Codul civil român din acea perioadă, deși era un regim matrimonial contractual. Astfel, în sistemul Codului civil din 1864, soții erau liberi să-și

aleagă regimul matrimonial care le convenea. Cele mai multe dintre dispozițiile privitoare la regimurile matrimoniale aveau un caracter supletiv, ceea ce înseamnă că ele își găseau aplicarea numai în cazul în care soții nu conveneau altfel.

Specific convenției matrimoniale din acea perioadă era faptul că trebuia să fie făcută solemn, în formă autentică, înainte de celebrarea căsătoriei și public, în sensul că trebuia transcrisă într-un registru special ținut la grefa fiecărui tribunal pentru ca terții să poată lua cunoștință de regimul matrimonial instituit de soți și de situația juridică a bunurilor lor. De asemenea, convențiile matrimoniale, spre deosebire de alte contracte, nu mai puteau fi modificate după celebrarea căsătoriei⁵⁸.

Deci, în calitate de regim matrimonial convențional, Codul civil din 1864 propunea regimul dotal pe care soții îl puteau adopta făcând declarația respectivă în contractul de căsătorie, în lipsa unei asemenea declarații ei fiind considerați căsătoriți sub regimul separației de bunuri.

În regimul dotal, femeia nu putea face acte de dispoziție cu privire la bunurile dotale decât cu încuviințarea soțului sau, dacă acesta refuza, cu încuviințarea justiției⁵⁹. Prin norma cuprinsă în art.1224 al Codului civil din 1864 se dădea expresie inegalității dintre sexe: „Verice convențiuni matrimoniale sunt libere între soți, întrucât acelea nu vatămă drepturile bărbatului de cap al familiei sau de cap al asociațiunii conjugale, și întrucât nu derogă de la dispozițiunile prohibitive ale acestui codice”. Astfel, bărbatul era considerat capul familiei, iar femeia era supusă „puterii maritale” a bărbatului, fiind considerată incapabilă juridicește de a-și exercita drepturile decât în baza unei „autorizații maritale” prealabile⁶⁰.

Regimul dotal, ce s-a transmis în dreptul modern din dreptul roman, unde era regim matrimonial legal, a existat în dreptul românesc până la intrarea în vigoare a Constituției Republicii Populare Române din 1948, care a declarat principiul egalității soților, abrogând tacit dispozițiile Codului civil cu privire la acest regim matrimonial⁶¹. Abrogarea tacită a regimului dotal s-a produs prin norma cuprinsă în art.105 din Constituție, care prevedea că odată cu publicarea ei „se desființează toate dispozițiile din legi, decrete, regulamente și orice alte dispoziții contrare prevederilor Constituției”.

În așa fel, instanțele judecătorești fuseseră implicit chemate să stabilească care texte din Codul civil nu mai erau compatibile cu dispozițiile constituționale, sau să ofere interpretări noi, creatoare, în lumina principiilor stabilite de legea fundamentală⁶². Practica judiciară a stabilit, în pofida regimului separației de bunuri, considerat regim matrimonial legal, că potrivit principiului constituțional al egalității sexelor soții sunt supuși, de regulă, regimului comunității de bunuri⁶³.

Noțiunile noi care s-au utilizat erau acelea de „pa-

trimoniu conjugal” și „comunitate de fapt”, prin ele urmărindu-se să se desemneze comunitatea de bunuri a soților, precum și să se recunoască contribuția, prin munca în gospodărie, a femeii casnice⁶⁴. În virtutea principiului egalității dintre bărbat și femeie s-a considerat că soții aveau obligația de a contribui amândoi la cheltuielile căsniciei, inclusiv cele impuse de întreținerea, creșterea și educarea copiilor⁶⁵.

Într-adevăr, regimul dotal era contrar, prin poziția de subordonare a soției, principiului egalității femeii cu bărbatul, înscris în art.83 din Constituție⁶⁶. Acest regim cunoscând o mare răspândire în Europa până în a doua jumătate a sec.XIX⁶⁷.

Puțini ani au trebuit să treacă de la adoptarea Constituției, pentru ca regimul separației de bunuri să fie considerat contrar ideii de unitate și solidaritate, care stă la baza familiei de tip socialist, constituind o expresie a individualismului burghez. „Când soții sunt legați prin afecțiune și interese, aspirații și vederi comune, când domiciliază, gospodăresc și-și cresc copiii în comun, apare cu totul contradictoriu ca bunurile lor să fie separate”⁶⁸.

Noilor condiții sociale, economice și politice din România, noului conținut socialist al raporturilor de familie, poziției de egalitate și de independență de care se bucură femeia în statul român, trebuie să le corespundă un regim matrimonial adecvat, acesta devenind regimul comunității de bunuri⁶⁹.

Preluat de la francezi, odată cu asimilarea Codului lui Napoleon din 1804 și transpus în Codul civil din 1864, obiceiul acordului matrimonial se potrivea atât de bine românilor încât părea că nu va ieși niciodată din vigoare. Nu avea să fie așa. La 1 februarie 1954, intră în vigoare noul Cod familial al Republicii Populare Române din 29.12.1953. Marea Adunare Națională de atunci împrumutând integral Codul familial sovietic a scos în afara legii regimul matrimonial contractual, considerându-l degradant și imoral⁷⁰.

După intrarea în vigoare a acestui cod, toate relațiile familiale erau cârmuite de noile prevederi imperative. Potrivit art.4 alin.(1) și (2) din Decretul de punere în aplicare nr.31/1954, soții sunt supuși, de la data intrării în vigoare a Codului familial, dispozițiilor acestuia în privința relațiilor lor patrimoniale, indiferent de data căsătoriei și oricare ar fi regimul lor matrimonial, legal sau convențional de mai înainte⁷¹. Totuși, calitatea de bun comun nu putea fi opusă terților, care la data intrării în vigoare a Codului familial erau titularii unor drepturi reale asupra bunurilor soților⁷². Cu alte cuvinte, actele juridice de administrare încheiate cu terții, privitoare la bunurile existente în patrimoniul soților rămâneau cârmuite de legislația anterioară, în vigoare la data încheierii actelor juridice⁷³.

Astfel, în România ca și în toate fostele țări socialiste, dreptul matrimonial a cunoscut o evoluție specifică, în sensul limitării libertății de organizare și funcționare

a relațiilor patrimoniale dintre soți. Codul familiei, în vigoare din 1954, a instituit, în așa mod, regimul matrimonial legal, unic, obligatoriu și imutabil al comunității bunurilor dobândite în timpul căsătoriei⁷⁴, fiind evident că asupra modului de reglementare a raporturilor patrimoniale dintre soți și-a pus amprenta perspectiva „colectivistă” a acelor vremuri⁷⁵.

Odată cu reinstaurarea democrației în România, necesitatea redării posibilității de alegere a regimului matrimonial pe care fiecare familie îl consideră cel mai potrivit situației concrete devine evidentă⁷⁶, însă, după 1989, Codul familiei din 1954 nu a fost propus spre modificare ori atacat la Curtea Constituțională. „După Revoluție, nu s-a demarat așa cum se aștepta un proces al comunismului”, spune un avocat specialist. „Astfel s-ar fi putut declara anticonstituționale toate legile de după instaurarea comunismului, deci și sovieticul Cod al familiei”.

Care să fie motivul? Specialiștii sunt de păreri diferite și devin cu atât mai vehemenți, cu cât discuția se apropie de faimosul Contract matrimonial. „Este imoral” spune un avocat care a ajuns la această părere în cei 43 de ani de experiență juridică. „De ce ar fi nevoie de un Contract matrimonial? E un instrument sigur de șantaj conjugal, e actul care pune cinic la punct divorțul. Normal este ca oamenii să se căsătorească din dragoste, nu gândindu-se la cum s-ar putea căpătuși”.

Nu de aceeași părere este unul dintre colegii lui care spune că motivul adevărat pentru care românii n-au de ce recurge la un asemenea aranjament este sărăcia: „Suntem o țară pauperă. În primul rând, înțelegerea matrimonială privind partea financiară îi privește doar pe cei bogați care au ce apăra prin semnarea unui asemenea acord. Dar restul? Atâta timp cât se pune problema traiului din două salarii, asupra cărei chestiuni să convină ei? Ar fi stupid să se discute că unul câștigă cu o sută sau două sute de lei mai mult decât altul, și, prin urmare, bunurile comune să nu se mai considere în devălmășie, ci pe cote-părți”⁷⁷.

În această perioadă, când convenția matrimonială în România nu era recunoscută, în doctrină s-a încercat trasarea unor repere, ținând seama de reglementările din trecut, doctrina străină și dreptul comparat. În lipsa unor termeni legali, doctrina a utilizat noțiunile precum „convenție de căsătorie”, „contract matrimonial”, „contract sau acord prenuptial”. În doctrina interbelică românească, fiind numită „contract solemn, public, sinalagmatic, accesoriu actului juridic al căsătoriei, irevocabil”⁷⁸.

Începând cu 1 octombrie 2011, prevederile aferente relațiilor familiale sunt reglementate de noul Cod civil român din 2009, care instituie libertatea încheierii convențiilor matrimoniale prin oferirea, la alegere, a unuia din trei regimuri matrimoniale: comunitatea legală, separația de bunuri sau comunitatea convențională. Astfel, în România este recunoscut regimul legal al

comunității de bunuri, regimul contractual al separației de bunuri sau orice alt regim matrimonial contractual creat de soți.

Totodată, Codul civil prevede regula regimului primar, de la care soții nu pot deroga. Astfel, prin convenția matrimonială nu se poate deroga, sub sancțiunea nulității absolute, de la dispozițiile legale privind regimul matrimonial ales decât în cazurile anume prevăzute de lege. De asemenea, convenția matrimonială nu poate aduce atingere egalității dintre soți, autorității părintești sau devoluțiunii succesoriale legale.

În Republica Moldova, instituția contractului matrimonial a cunoscut o evoluție similară cu cea din România și Rusia, la diferite etape istorice de dezvoltare cunoscând diferite trăsături caracteristice.

Conform legislației familiale anterioare, relațiile matrimoniale dintre soți se reglementau numai de lege. Orice alte acorduri privind gestionarea și împărțirea proprietății matrimoniale comune erau contrare legii și, respectiv, declarate nule. Se considera că-n familia sovietică aspectul spiritual prevalează asupra celui matrimonial. Proprietatea soților o formau, îndeosebi, bunurile de consum (îmbrăcăminte, mobilă etc.), de aceea a împărți nu era ce. Din această cauză, regimul matrimonial legal (al proprietății în devălmășie) răspundea intereselor majorității familiilor și necesitatea de a reglementa altfel relațiile matrimoniale nu exista. Însă, odată cu apariția proprietății private, situația s-a schimbat. Au apărut familii, care dispun de venituri enorme și care au simțit necesitatea de a-și apăra proprietatea, capitalul familial.

În legătură cu aceasta, legiuitorul RM a împrumutat normele statelor străine privind regimul matrimonial contractual, oferind soților posibilitatea să-și formeze regimul matrimonial după propria voință. Astfel, normele legale care reglementau relațiile matrimoniale au început să poarte un caracter dispozitiv, oferind posibilitatea de a privi căsătoria ca un „contract cu putere juridică”. Cu alte cuvinte, conținutul raporturilor matrimoniale dintre soți nu s-a schimbat, însă normele imperative ale legii au fost înlocuite cu norme dispozitive, fiind introduse noțiunile de „regim legal” și „regim contractual” al bunurilor soților⁷⁹.

Noțiunea de „regim matrimonial contractual” apare pentru prima dată în legislația RM odată cu adoptarea Codului familiei din 26.10.2000, care dedică acestui institut un capitol separat, în care definește contractul matrimonial, reglementând conținutul acestuia, modul de încheiere, modificare și reziliere, temeiurile de încetare și declarare a nulității contractului matrimonial, precum și modul de garantare a drepturilor creditorilor.

În RM contractul matrimonial este puțin răspândit. Aceasta se datorează, în primul rând, faptului că acestui institut abia acum i s-a acordat reglementare juridică, iar în al doilea rând – legea RM păstrează averea soților de până la căsătorie în proprietate personală. Astăzi,

când se observă creșterea numărului întreprinzătorilor, pe de o parte, și a divorțurilor, pe de altă parte, considerăm că și numărul persoanelor care vor apela la încheierea contractelor matrimoniale va crește. Aceasta s-a observat și în statele unde contractul matrimonial cunoaște reglementarea legală de zeci de ani.

Referitor la cele expuse în paragraful de față, putem concluziona că din punct de vedere istorico-juridic apariția institutului regimului matrimonial contractual este legată de egalitatea soților și libertatea divorțului. Desigur că aspectul istorico-juridic al relațiilor familiale este stâns legat de relațiile sociale existente în diferite perioade ale evoluției sale. Astfel, apariția și dezvoltarea proprietății private este unul din factorii principali care a dus în toate timpurile la instaurarea libertății regimurilor matrimoniale.

Regimul matrimonial contractual era cunoscut încă în dreptul roman, însă sub alte forme și denumiri. În anumite perioade istorice, a cunoscut momente de decădere, în altele de restabilire. După cel de al Doilea Război Mondial, dreptul familiei în diferite state se caracterizează prin stabilitate și reglementare conservativă.

Astăzi, institutul regimului matrimonial contractual se întâlnește în legislația diferitelor state, cunoscând diverse forme de reglementare, în cele mai multe cazuri soții având libertatea de a forma propriul regim matrimonial. Totuși, în practică, contractul matrimonial cunoaște o răspândire mai pronunțată în statele din Europa de Vest, în America și Canada. Unei asemenea popularități el este dator mișcărilor feministe pronunțate și lupta „sexului frumos” pentru drepturile sale – egalitatea bărbatului și femeii în căsătorie.

Dacă în secolele trecute era cunoscută mai ales căsătoria bazată pe interes, negociată între familiile viitorilor soți, astăzi a devenit predominantă în cea mai mare parte a țărilor lumii căsătoria din dragoste.

Note:

¹ Burgess E.W., *The Family: From Institution to Companionship*, American Book Co., 1960.

² Burgess E.W., *Predicting Success or Failure in Marriage*, Prentice-Hall, 1939.

³ Molcuț E., Oancea D., *Dreptul roman*, Universul, București, 1993, p.100.

⁴ Crăciunescu C.M., *Regimuri matrimoniale*, ALL Beck, București, 2000, p.1-2.

⁵ Гаспарян А.С., Атрохова Е.С., *Брачный контракт – гарантия семейного счастья*, Феникс, Ростов-на-Дону, 2004, с.75.

⁶ Бондов С.Н., *Брачный договор*, Юнити-дана, Москва, 2000, с.12-75, с.19. 86-89.

⁷ Hamangiu C., Rosetti-Bălănescu I., Băicoianu Al., *Tratat de drept civil român*, vol. I, reeditat, All Beck, București, 1996, p.522.

⁸ Гаспарян А.С., Атрохова Е.С., *op cit.*, p.78-81.

⁹ Treggiari S., *Roman Marriage: Iusti Coniuges*, Oxford University Press, 1993, p.28.

¹⁰ Бондов С.Н., *op cit.*, p.17.

¹¹ *Ibidem*, p.16.

¹² În căsătoria *cum manu* soția și copiii se aflau sub autoritatea soțului, iar în căsătoria *sine manu* soția rămânea sub autoritatea tatălui său, iar copiii sub cea a soțului.

¹³ Smith J.W., Clark Hare J.I., Wallace H.B., Wallace J.W., *A selection of leading cases, on various branches of the law*, vol.II, Law Booksellers and Publishers, 1855, p.409.

¹⁴ Van den Bergh R., *The Role of Education in the Social and Legal Position of Women in Roman Society*, p.11.

¹⁵ Termenul de „concupinaj” a luat ființă prin aceeași lege.

¹⁶ Бондов С.Н., *op cit.*, p.17-18.

¹⁷ Alexandrescu D., *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român*, vol. VIII, partea I-a (Convențiile matrimoniale), Socec & Co, București, 1916, p.6.

¹⁸ *Codul lui Napoleon*, în vigoare astăzi sub denumirea de *Cod civil francez*, reprezintă o sistematizare a dreptului civil francez, inclusiv a dreptului familial, sancționând căsătoria bisericască săvârșită înainte de ce s-ar fi convins despre încheierea legăturii civile (întâi pedeapsă în bani, a doua oară închisoare de la 2 la 5 ani și a treia oară deportare în colonii). Această lege a lui Napoleon este prototipul obligativității căsătoriei civile, cum s-a introdus în urmă în toate statele din Europa, inclusiv în România, în 1864. Chirvaiu V., *Dreptul matrimonial*, vol.III, Chiriașii tipografiei românești, Oradea, 1933, p.35.

¹⁹ Această putere absolută a soțului asupra soției se numea „putere maritală” sau „autoritate paternă”, fiind abolită în Franța abia în anul 1970 și înlocuită cu „autoritatea părintească”. Multe dintre statele lumii au copiat sau împrumutat din prevederile acestui CC, chiar în acest moment „autoritatea paternă” continuă să existe în numeroase țări ale lumii.

²⁰ Levasseur G., *Napoléon et l'élaboration des codes répressifs*, în *Mélanges en hommage à Jean Imbert*, PUF, Paris, 1989, p.371.

²¹ Hanga V., *Mari legiuitori ai lumii*, Lumina Lex, București, 1994.

²² Гаспарян А.С., Атрохова Е.С., *op cit.*, p.94.

²³ Crăciunescu C.M., *op cit.*, p.133.

²⁴ *Ibidem*, *op cit.*, p.152.

²⁵ Codul civil german este format din cinci părți, penultima fiind dedicată relațiilor familiale. Codul conține elemente din legile tribale și feudale germane, precum și elemente de drept comun, și din dreptul roman. www.crispedia.ro A influențat semnificativ dreptul civil din alte țări, în special Portugalia, Japonia, Elveția, Thailanda, Coreea de Sud, Republica Populară Chineză, Grecia și Ucraina. en.wikipedia.org

²⁶ Гаспарян А.С., Атрохова Е.С., *op cit.*, p.94.

²⁷ Crăciunescu C.M., *op cit.*, p.76.

²⁸ Conseil Federal, *Effets généraux du mariage, régime matrimonial et successions*, în *Message concernant la révision du Code civil suisse*, 1979, no.143.

²⁹ Crăciunescu C.M., *op cit.*, p.79-80.

³⁰ Гаспарян А.С., Атрохова Е.С., *op cit.*, p.94.

³¹ Boulanger Fr., *Droit civile de la famille*, Ediția a III-a, vol.1: *Aspects comparatifs et internationaux*, Economica, Paris, 1997, p.292.

³² Prin termenul „trust” – cuvânt englez, înțelegem „încredere”.

³³ Brown L.N., *New perspectives for a common law of Europe*, European University Institute, Boston, 1978, p.136.

³⁴ Crăciunescu C.M., *op cit.*, p.60-62.

³⁵ www.nunti.ro

³⁶ Бондов С.Н., *op cit.*, p.20.

³⁷ www.webarhimed.ru

³⁸ Бондов С.Н., *op cit.*, p.24-25.

³⁹ Гаспарян А.С., Атрохова Е.С., *op cit.*, p.94.

⁴⁰ Rizeanu D., Protopopescu D., *Raporturile patrimoniale dintre soți în lumina Codului familiei*, Editura Științifică,

București, 1959, p.22.

⁴¹ Sverdlov G.M., *Drept de familie sovietic*, ESPLȘ, București, 1953, p.45.

⁴² Bratus S.N., *Drept civil sovietic*, vol.II, ESPLȘ, București, 1954, p.350.

⁴³ Rizeanu D., Protopopescu D., *op.cit.*, p.23-25.

⁴⁴ Бондов С.Н., *op cit.*, p.32.

⁴⁵ *Ibidem*, p.34.

⁴⁶ Гаспарян А.С., Атрохова Е.С. *op cit.*, p.94.

⁴⁷ Абашин Э.А., *Брачный договор. Советы адвоката*, Форум-инфра-М, Москва, 2004, p.4.

⁴⁸ Codul familiei din 01.03.1996 a intrat în vigoare la 01.12.1996.

⁴⁹ Максимович Л.Б., *Брачный договор (контракт)*, Осъ-89, 2000, Москва, с.41.

⁵⁰ Антокольская М.В., *Семейное право*, Юрист, Москва, 2000, с.155.

⁵¹ <http://yurist-online.com>

⁵² Гаспарян А.С., Атрохова Е.С., *op cit.*, p.115.

⁵³ Potrivit constatărilor făcute de un notar privat din Crimeea, cel mai mare interes îl prezintă persoanele cu vârsta peste 30 de ani, care dețin proprietăți sau au o afacere.

⁵⁴ Браилова В., *Любовь против расчета*, în *События*, 2010, №11(261), Украина.

⁵⁵ www.nunti.ro

⁵⁶ Crăciunescu C.M., *op cit.*, p.38.

⁵⁷ Legea permitea femeii căsătorite sub regimul dotal ca, ori de câte ori situația și actele bărbatului erau de natură a-i periclită dota, să ceară prin justiție separația patrimonială. O dată pronunțată separația, bărbatul trebuia să restituie dota femeii, care dobânda libera administrare și folosință.

⁵⁸ Rizeanu D., Protopopescu D., *op.cit.*, p.19-20.

⁵⁹ Rosetti-Bălănescu I., Sachelariu O., Nedelcu N., *Principiile dreptului civil român*, Editura de Stat, București, 1947, p.465.

⁶⁰ Bacaci A., *Raporturile juridice patrimoniale în Dreptul familiei*, Dacia, Cluj-Napoca, 1986, p.8.

⁶¹ Filipescu I.P., Filipescu A.I., *Tratat de dreptul familiei*, Ediția a VII-a, All Beck, București, 2002, p.56.

⁶² Ionașcu Tr., *Modificările aduse Codului civil de principii constituțional al egalității sexelor*, în *Justiția Nouă*, 1950, nr.2, p.208.

⁶³ Zlătescu V.D., *Evoluții și perspective în dreptul familiei românesc contemporan*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p.163.

⁶⁴ Eliescu M., *Căsătoria în dreptul Republicii Populare Române*, Editura Academiei, București, 1964, p.167-168.

⁶⁵ Bacaci A., *op cit.*, p.10-11.

⁶⁶ Rizeanu D., Protopopescu D., *op.cit.*, p.21.

⁶⁷ Crăciunescu C.M., *op cit.*, p.97.

⁶⁸ Mayo M., *Raporturile patrimoniale în familie în lumina codului familiei al Republicii Populare Române*, în *Justiția Nouă*, 1954, nr.3, p.333.

⁶⁹ Rizeanu D., Protopopescu D., *op.cit.*, p.22.

⁷⁰ www.nunti.ro

⁷¹ Bacaci A., *op cit.*, p.11.

⁷² Popescu T.R., *Tratat de dreptul familiei*, vol.I, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1965, p.162.

⁷³ Eliescu M., *op cit.*, p.396.

⁷⁴ Crăciunescu C.M., *op cit.*, p.V.

⁷⁵ Bacaci A., *op cit.*, p.92.

⁷⁶ Crăciunescu C.M., *op cit.*, p.V.

⁷⁷ www.nunti.ro

⁷⁸ Hamangiu C., Rosetti-Bălănescu I., Băicoianu Al., *Tratat de drept civil român*, vol.III, All Beck, București, 1998, p.5.

⁷⁹ Cebotari V., *Dreptul familiei*, Ediția a II-a, revăzută și completată, USM, Chișinău, 2008, p.101.